

IZLOŽBA FOTOGRAFIJA

"LUNGOMARE : DIO KOLEKTIVNE MEMORIJE I OSJEĆAJA PRIPADNOSTI GRADU"

Dom branitelja, Pula, 4.-17.7.2012.

Pošumljavanje Gortanove uvale, 1947. godine, Alojz Orel

Poštovane sugrađanke i sugrađani,

Pula je nakon velikog egzodusa nakon Drugog svjetskog rata izgubila dobar dio svojih stanovnika. Bilo je potrebno nekoliko generacija rođenih u Puli da se počne obnavljati ta izgubljena veza građana s gradom.

Malo je mesta u Puli koja čuvaju duh grada, koja su dio upravo te kolektivne memorije i temelj osjećaja pripadnosti. Upravo je to naš Lungomare. Značaj Lungomarea prepoznaju svi stanovnici ovog grada, a njihove su fotografije svojevrsni spomenari, čuvari memorije. Po prvi puta

Na otvorenju izložbe će mišljenje o lociranju pročistača otpadnih voda na Lungomare dati neki od naših sugrađana koji su, svako na svom području djelovanja, ostavili trag u ovom gradu

ćemo na jednom mjestu prikazati obiteljske fotografije Puljana snimljene na potezu od Valkana do Valsalina i građu koju su prikupili kolezionari (oko 100 fotografija na великим formatima, te jedan zanimljivi video zapis).

Povod ovoj izložbi je manje poetičan. Poznato vam je da je Grad Pula najlepšoj rekreacijskoj zoni grada namijenio drugu ulogu – ulogu lokacije za definitivni smještaj uređaja za pročišćavanje fekalnih voda i smanjivanje površine pod šumom. I ostala rješenja iz prijedloga tog Plana degradiraju rekreacijski potencijal tog područja, njegovu ljetnu funkciju.

Izložbu organizira Zelena Istra u suradnji s udružom Za Sispalc s ciljem izmjешanja lokacije novog gradskog pročistača fekalnih voda s Lungomare.

UDRUŽA
ZA
SISPLAC

Ovom izložbom želimo ukazati na značaj koji Valkane i Lungomare imaju za mnoge generacije Puljana, potaknuti javnu raspravu o primjerenoosti lokacije za jedan takav uređaj i uključiti one koji imaju najviše prava da o tome odlučuju – građane u donošenje konačne odluke.

Na otvorenju izložbe će mišljenje o lociranju pročistača otpadnih voda na Lungomareu dati neki od naših sugrađana koji su, svako na svom području djelovanja, ostavili trag u ovom gradu, učinili grad boljim i dali mu nešto po čemu će ga pamtit. Govorit će **Radovan Kirin**, poznati sportski djelatnik, dobitnik mnogih nagrada među kojima je i Nagrada Hrvatskog olimpijskog komiteta za životno djelo za rad u sportu; **Željko Marković**, pulski sociolog i organizator Jazzbine za čijeg je postojanja u proteklih 18 godina u Puli organizirano preko 300 koncerata jazz glazbenika; i **Biljana Težak**, svjetska putnica, penjačica i alpinistica, članica prvog hrvatskog ženskog para koji se popeo na El Ca-

piten, 1000 metara visoku stijenu u Yosemite Nacionalnom parku u Kaliforniji. Stavove i poruku **Magdalene Vodopija**, direktorice sajma "Sanjam knjige" i vlasnice knjižare Castropola, i **Darka Dukovskog**, povjesničara i nositelja nekoliko kollegija na Filozofskim fakultetima u Puli i Rijeci, koji je prošle godine izdao knjigu "Povijest Pule", čemo pročitati budući da zbog profesionalnih obveza nisu u mogućnosti prisustvovati otvaranju. U nastavku pročitajte tekstove koje su za otvaranje izložbe pripremili prof.dr.sc. Darko Dukovski i Magdalena Vodopija.

Izložba ostaje otvorena **do 17. srpnja 2012.**, a nakon toga **od 10. rujna do 15. listopada** seli u **Kino Valli**.

Organizaciju ove izložbe financijski je podržala Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.

Zelena Istra i Za Sispalc

ZNAČAJ POVIJESNIH POVEZNICA I KOLEKTIVNOG SJЕĆANJA U SAMOSPOZNAJI I SAMOODEREĐENJU : "NE LOMITE MI PINOVE..."

Darko Dukovski, Puljanin u stalnom zvanju
(tekst napisan povodom otvaranja izložbe "Lungomare : dio kolektivne memorije i osjećaja pripadnosti gradu")

Cijenjeni skupe, dragi sugrađani, teško je do kraja shvatiti značaj i veličinu vlastita grada, čak i u slučaju spoznaje njegova povijesnog razvitka. Ipak, preko vlastitosti života i grada, iz perspektive povijesti (koja ima značaj dugoga trajanja),

postavljamo temelje navlastitosti ili samosvojnosti, rekli bi neki – identitetâ istih. Čovjek gradi grad, ali i grad gradi čovjeka. Kraj interakcije jest kada čovjek i grad postanu jedno, što mi, a ni naša djeca, kako je krenulo, neće doživjeti. Na filozofskoj razini imamo mogućnost ras-

Kupalište Valkane, pogled straga (nepoznata godina)

pravljati o gradu kao mjestu bivanja i samospoznanje čovjeka i njegova bitka. Grad može postati mjestom prihvaćanja i osjećaja cjeline u interakciji njegovih dijelova i sveoklikih razlika njegovih stanovnika. Nadasve razlika u promišljanju grada i vizija njegove budućnosti.

Pokazalo se da je sadržaj "Uvoda u kolektivno sjećanje: grad i građani..." iz knjige "Povijest Pule: Deterministički kaos i jahači Apokalipse" primjereno današnjim zbivanjima vezanim uz uklanjanje i devastaciju (prenamjenu i preoblikovanje) nekih dijelova našega životnog prostora sa značajem živoga kolektivnog sjećanja i mjesta koje su uživali naraštaji građana kao što je između ostalih i područje Lungomarea. To me kao građanina ovoga grada nagnalo progovoriti o vrijednosnim kategorijama i mentalnim potrebama njegovih stanovnika. Ne čak prvenstveno s namjerom, primjerice, sprečavanja devastacije dijela Lungomarea, pod svaku cijenu, nego više s rezignacijom pomiješanom s tugom, sjetom, zbuњenošću i ljutnjom prema onima koji o kolektivnom mementu i povijesnim poveznicama ne razmišljaju ili bahato smatraju nevažnim u odnosu na moguće materijalne probitke. Na razini vlastitih poveznica i uključenosti u kolektivni memento moja je potreba za unaprijeđenim i obnovljenim

(a ne devastiranim) Lungomareom nedvojbena. Te su borove u vremenu porača i ponovnoga naseljavanja grada nakon egzodusa, sadili i moji roditelji u procesu oplemenjivanja grada (stvaranje ugodnoga životnog prostora) u zajedništvu s ostalim sugrađanima i u kojem su ostali živjeti, a naposljetku i u kojemu sam se rodio. Lungomare je sa svojom "pinetom" neraskidivo vezan uz sva razdoblja moga života. To je mjesto stjecanja životnih iskustava i ne manje važno sjećanja vezana uz ljetne praznike, kupanje (na Valsalinama sam naučio plivati, roniti i skakati), igru, bezbrižnost mladenskoga, prve ljubavi, ugodne opuštajuće šetnje i neizmjerno zadovoljstvo što tako nešto u mom gradu uopće postoji. Ta sjećanja i spoznaja vezanosti čine me onakvim kakav jesam. Padaju mi napamet stihovi jednoga od bardova moga naraštaja koji pogadaju osjećaje i koje bih ovom prigodnim parafrazirao: "*Ne lomite mi pinove, bez njih će me vjetrovi otpuhati, pustite ih, moraju mi čuvati jednu tajnu zlatnu kao dukati – Ne lomite mi pinove, pod njima sam je ljubio...*". Susprežem se dopisati posljednju strofu pjesme jer vjerujem u dialog. Pratim i promišljam svoj grad, jasno mi je da raste, da se širi, jasna mi je nužnost njegove preobrazbe ali neprihvatljivi su mi smjerovi kao i ozrače u kojemu i po kojemu

U Puli su se događali procesi koje je još 70-ih godina 20. stoljeća objasnio francuski intelektualac, filozof i sociolog Henri Lefebvre po kojemu ljudi, građani s urbanistima, ili bez njih, proizvode specifičan fizički okoliš, koji zatim svjesno, ali i nehotično "oplemenjuju" svojim navikama, kulturom, praksama, htijenjima i običajima. Lungomare je nedvojbeno tako proizведен okoliš - životni prostor, dio kolektivnoga mementa i direktna povijesna poveznica nekoliko naraštaja Puljana.

se mijenja. U svim tim mijenjama, ma kakve one bile, duša grada i njegovih "onih-prije" i "sada-tu" stanovnika mora biti sačuvana kako bi je "oni poslije" mogli baštiniti i dograditi, odnosno kako bi nas postali svjesni baš kao što smo i mi svjesni naših predaka - sugrađana. Inače ćemo postati izgubljeni i nespoznati u vremenu i prostoru. Onemogućavanje ili zatomljivanje kolektivnoga sjećanja bitno otežava definiranje i uspostavu identiteta i poveznice, posebice onih budućih. To znači neodgovorno i sebično uskratiti elemente samospoznanje onima

Njh dvije, Lungomare, 2001.

Borba za Lungomare postaje borba za demokratsko pravo građana na fizičku i psihološku kontrolu neposrednoga životnog prostora koji je sve važniji kako se grad širi i doživljava preobrazbe. Ona je uvjetovana osjećajem pripadnosti zajednici ("...jer će nas vjetrovi otpuhati..."), ali i čvrstom nakanom suprotstavljanja samovolji i nametanju rješenja sve otuđenije vlasti i sebičnih interesa moćnih lobija. Tko to može osporiti?

koji dolaze poslije nas. Hoće li nas oni zbog toga proklinjati (ako nas uopće budu svjesni) i kakvima će nas ocijeniti? Bog prašta ali ne i povijest.

U samospoznavanju i samoodređivanju, iliti filozofskim rječnikom rečeno: "sebe-samo-postavljanju" u sve-vremenu vlastita postojanja (što dakako, zahvaća i "ovo-sada-tu-vrijeme") i sve-vremenu postojanja grada i njegovih stanovnika prošlih pa i onih budućih, povijesne su poveznice ključne u razumijevanju ovih složenih procesa, a napisljetu i oblikovanju odnosâ pojedinca prema gradu i sugrađanima (dakako, i obratno). To naravno podrazumijeva jedinstvo različitosti subjekata ovih odnosa, ali i ono najvažnije - zajedničko djelovanje i odgovornost, a u ovom slučaju ona nedostaje i mora se uspostaviti.

Kolektivno sjećanje samo je jedna od izvanredno vrijednih poveznica, spojnica prošlih naraštaja s budućim. Ono je potrebno za (mentalno) "zdravi" život odnosno energiju urbane zajednice kao preduvjet svekolike održivosti, opstanaka napose.

"Nikad ne zaboraviti" više je prokletstvo nego dar – rekao bih. Prokletstvo, koje uspostavlja temporalne veze onih prije, nas sad i onih poslije. Spoznaja o važnosti, vrijed-

nosti, značaju i značenju grada ili njegovih sastavnica bila je stalno intelektualno, političko, društveno i duhovno opterećenje čovjeka - građanina, koja se kao naslijedena svijest – kolektivni memento i baština – pronosi kroz vrijeme. Takva postojeća svijest nastoji čuvati i sačuvati baštinjeno, ali jednak tako na spoznaji baštinjene prošlosti stvoriti i neke nove vrijednosti za budućnost. Jer grad se nikada nije gradio niti se gradi za sadašnjost. I u prošlosti se gradilo za budućnost. Također se rušilo i razgrađivalo za budućnost. Koliko je to bio težak i nesnosan teret, najbolje govori upravo povijest našega grada. Dok se s jedne strane čovjek borio kako bi gradio i izgradio sebe i dobro u sebi, gradeći grad koji bi to dobro udomio, jednak je tako služeći "destruktivnim silama zla" u sebi, taj grad rušio, pljačkao, palio i devastirao za sebične interese i materijalne probitke a u ime općega dobra i napretka. Ruševine i zgarišta bila su ujedno prigoda za novu gradnju, nove urbanističke ideje i smjerove, što je u načelu uvijek predstavljalo neku novu prijelomnicu u povijesti razvitka grada i njegovih stanovnika (i starih i novih). Stvaralaštvo i rušilaštvo prirodno se izmjenjuju – to je svima jasno i nijedno od ovih stanja nema apriorne etičke predznačenja dobra ili zla. Nešto što je stvoreno ne mora biti dobro, niti je zlo sve što je rastrojeno. Dobro i zlo se, začudo, ne vežu uz tehniku, nego uz svijest i samosvijest. Odredba o prošlom dobru ili zlu ovisi o svijesti-samosvijesti nekadašnje gradske populacije, a ne o svijesti-samosvijesti današnjega naraštaja, koji pokušava razumjeti povijesne mijene prevođeći prošlost u sadašnjost. Ne mojmo to nikad zaboraviti.

Povijest jednoga grada povijest je čovjeka – jedna jedinstvena biografija – i jedna soubina. I koliko god ta povijest izgledala naoko kaotičnom i neurotičnom, isprekidanim i ispresjecanim uništavanjem, razaranjem i paljevinama, jednak je toliko to i povijest gradnje i optimizma, življjenja i prožimanja novoga

sa starim, dobrogom s još boljim. Zato, kada povremeno svjesno ili ne-svjesno provjeravamo jesmo li i koliko na putu da dokinemo vlastitu povijest, ustvari pitamo koliko smo i kamo dospjeli u dokidanju vlastite povijesti kao "vlastita života" u "vlastitu gradu"? Jer naša je povijest u biti naš grad, u njemu hodamo, spavamo, jedemo, pijemo, govorimo, radimo i biološki se obnavljamo, u i o njemu mislimo, zapravo i nadasve živimo i, napisljetu, umiremo, otvarajući vrata budućnosti.

U Puli su se događali procesi koje je još 70-ih godina 20. stoljeća objasnio francuski intelektualac, filozof i sociolog Henri Lefebvre po kojemu ljudi, građani s urbanistima, ili bez njih, proizvode specifičan fizički okoliš, koji zatim svjesno, ali i nehotično "oplemenjuju" svojim navikama, kulturom, praksama, htijenjima i običajima. Lungomare je nedvojbeno tako proizведен okoliš – životni prostor, dio kolektivnoga mamenta i direktna povijesna poveznica nekoliko naraštaja Puljana. Lungomare je specifični prostorno-socijalni entitet, koji postoji i opстојi u memoriji svakoga od nas. Njegova je socijalna komponenta daleko značajnija od fizičkoprostorne (iako ni ona nije zanemariva). A ono što je vrlo važno: sva-

Zvijezda, Tomislav Grbić s društvom, Valkane, 1952.

ko je naše iskustvo vezano uz Lungomare individualizirano, ali i grupno proživljeno. Istina, to je iskustvo zarobljeno u jednomete vremenu i prostoru, ali prožima cijelo naše biće. I to je nešto što nas povezuje i ostvaruje kao Puljane. To je susretište na kojemu smo se prepoznivali i upoznavali kao sugrađani. Mjesto ljubavi i prvih ljubavnih iskustava, gradska plaža i mjesto zabave, odmora u hladovini i mirisu borova. Bilo je ono i moto i auto trkalište, biciklistička rajska staza, mjesto proslava mature, ali i ružnih i grubih dogadaja. Čovjek bi rekao – sve u jednomete. Jedino još nije bilo mjesto gradskoga pročistača. Vje-

rovao sam da to plemenito i za nas građane Pule važno mjesto treba unaprijediti te ga još više približiti sugrađanima. U mojoj glavi to je bila sudbina Lungomara.

Lungomare je prekrasna baština, na raštajima oplemenjeni okoliš (istina, malo zapušten ali obnovljiv) i dobro svih građana Pule i onih koju Pulu vole. To nije samo mjesto uživanja, opuštanja i rekreacije, Lungomare je zajedničko iskušenje, ali i odgovornost za buduća pokoljenja Puljana. No, u ovom trenutku Lungomare za sve građane Pule ima posebnu vrijednost i značenje. Borba za Lungomare postaje borba za

demokratsko pravo građana na fizičku i psihološku kontrolu neposrednoga životnog prostora koji je sve važniji kako se grad širi i doživljava preobrazbe. Ona je uvjetovana osjećajem pripadnosti zajednici ("...jer će nas vjetrovi otpuhati..."), ali i čvrstom nakanom suprotstavljanja samovolji i nametaju rješenja sve otuđenije vlasti i sebičnih interesa moćnih lobija. Tko to može osporiti?

Dixi et salvavi animam meam!
(*Rekoh i spasih dušu svoju!*)

Darko Dukovski

Puležanska oaza

Magdalena Vodopija

(tekst napisan povodom otvaranja izložbe "Lungomare : dio kolektivne memorije i osjećaja pripadnosti gradu")

Na molbu da nešto kažem o očuvanju Lungomare nisam se odazvala ni zbog ekološke osvještenosti ni zbog nostalгије koje u meni uvek ima, već zbog pulskog trenutka.

Ekološki nisam dovoljno osvještena; moj svijet ulice su grada, asfalt gdje sam rođena, a izlazak u prirodu su mi parkovi uz neizbjježne zvukove gradske vreve. Moram prizna-

ti nešto što je nepopularno: više me diraju razrušene fasade, nestajanje mitskih mjesta moga grada, negoli pitanje očuvanja baš svakog stabla ili grma u Puli.

Nisam „zelena“ i premda sa simpatijama gledam na njihove akcije i mnoge podržavam, svaki put me zateže kad ne raspoznačaju urbane zahtjeve suvremenog grada, jer koliko god spašavanje jednoga stabla bilo simpatično neće ovaj grad učiniti boljim i ljepšim.

No Lungomare za mene nije pitanje ni ekologije ni svjetonazora Zelenih, iako on jest zelena i modra oaza grada, Lungomare za mene je pitanje dostoanstva Puležana i Pule.

Ne znam ni jednog Puležana koji neće spomenuti Lungomare kad govoriti o svom djetinjstvu, prvim platonским ljubavima, noćnim šetnjama, početnim alkoholnim iskustvima... Povijest se ponavlja i dan danas, kao i nekad, i sadašnje generacije odra-

staju uz jednak Lungomare, ovu našu uistinu jedinu mediteransku šetnicu, zapravo gradsku rivu izvan grada.

Kad smo već kod neizbjježne nostalgijske zvane Lungomare, nisam sigurna, sjećam li se svojih osobnih doživljaja, tuđih razgovora ili pak nekog kolektivnog mita. Bez sumnje isprepleli su se mnogi životi, sjećanja mnogih generacija baš na potoku od Valkana do Mornara. Lungomare imalo je i ima još uvek značaj koji valja i treba sačuvati, značaj koji je u Puli imalo samo kultno Korzo.

Ponavljam, gradsko sam dijete i moje Lungomare, kao kod većine Puležana, počinje s lungomarskom fotografijom: uz ogradu sam Valkana, dvije su mi godine, obučena sam za „izlazak u grad“, u plisiranoj sukњici ispod koje viri podsuknja, držim se nesigurna za ogradu, a uz mene je moj mladi otac, liči na Celestana, nonšalantna poza, crne nao-

Stoga upućujem apel svima onima koji odlučuju o budućnosti nama jedine šetnice, jedine rive izvan grada i korzu uz more, jedinoj gradskoj oazi Pule - naš Lungomare, da ga oblikuju bez betona i bagera, u puležanskom duhu kakav zaslužuje!

čale kakve su nosili svi „frajeri“ šezdesetih... Očito je, izveo je kćer u tada pomodnu šetnju duž Lungomare i zamolio Orela ili Pikija da zaustavi trenutak.

Petnaest mi je godina već, ljeto pred polazak u Gimnaziju, idem svaki dan na Lungomare pješke s Montezara, s malom končanom torbicom u koju ništa ne stane i šugamanom preko ramena, dakako imam svoju stijenu, svoj ulazak u more, svoj dio šumice, prvo pravo društvo „s mora“, pancade, točade, kartanja, stidljivi pogledi, prolongirani odlasci...

Sljedećih godina, onih potpuno bezbrižnih, kad je sve izgledalo moguće i sasvim dostižno, sazrela sam za prva noćna kupanja na Gortanovoj, ritualni prvomajski skok s Pećine u hladno more, pratila utrke motora, iskusila prva pijanstva, naslušala se srce drapajućih gitara i onih nekolicu „milozvučnih“ pjesmuljaka, koje i danas zovem zajedničkim imenom „Crni leptiru“.

U kasnim sam tridesetima, majka, ritualno dolazim s kćeri na Gortanovu, biramo oblutke, svugdje ih je

Kupači na Valkanama (nepoznata godina)

po stanu, u kupaonici, po sobama, izviruju ispod svih kreveta, stolova, ali mi uporno dovlačimo nove. Odzvanjat će mi zauvijek: „Mama gledaj, ovo je za tebe, našla sam ti kamen kao srce“.

Pola stoljeća je iza mene, ponovno sam na Lungomare gotovo svakoga dana, šetam često sama i promatram, opet ona moja stijena, ulaz u more, moj dio šumice, sve mi je mirnije, pitomije, gledam nove članove Kluba „Lungomare“ koji su tek započeli začarani puljski krug kojega ja pomalo završavam. Upravo zbog tih i budućih „novih članova“ upućujem ovaj apel ne samo za očuvanje predivne šume („moje šumice“), ne samo iz već dosadne mi nostalгије, već prije svega zbog mediteran-

ske promenade gdje skladno žive, susreću se i s osmijehom mimoilaže, majke s tek rođenim bebama, mladi sportaši, zaljubljeni parovi, gospode i gospoda u godinama, biciklisti i rolieri, šetači koji zastaju i čavrljavaju, riječju Puležani, istinski građani (pa zašto ne i malograđani) koji doista poznaju i nastoje sačuvati duh grada.

Stoga upućujem apel svima onima koji odlučuju o budućnosti nama jedine šetnice, jedine rive izvan grada i korzu uz more, jedinoj gradskoj oazi Pule – naš Lungomare, da ga oblikuju bez betona i bagera, u puležanskom duhu kakav zaslužuje!

Magdalena Vodopija